



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

*DOKUMENTACJA DO RESTAURACJI, RENOWACJI
I REKONSTRUKCJI ORGANÓW RIEGER- OPUS 1371,
W KOŚCIELE P.W. MACIERZYŃSTWA NMP
I ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA
W BOLESŁAWIU*



*Krasne Potockie- Bolesław
Grudzień 2022*

SPIS TREŚCI:

1. Rys historyczny

- 1.1. Parafia p.w. Macierzyństwa NMP i św. Michała Archanioła w Bolesławiu
- 1.2. Organy Braci Rieger, op. 1371, z 1907 roku

2. Opis instrumentu z charakterystyką stanu zachowania

- 2.1. Informacje ogólne o instrumencie
- 2.2. Prospekt i szafa organowa
- 2.3. Wiatrownice
- 2.4. Stół gry
- 2.5. Traktura gry i rejestrów
- 2.6. Dyspozycja
- 2.7. System powietrzny
- 2.8. Materiał piszczalkowy

3. Cel prac restauratorsko- renowacyjno- rekonstrukcyjnych

4. Ogólny zakres prac restauratorsko- renowacyjno- rekonstrukcyjnych

5. Szczegółowy wykaz prac restauratorsko- renowacyjno- rekonstrukcyjnych

- 5.1. Wiatrownice
- 5.2. Stół gry
- 5.3. Traktura gry i rejestrów
- 5.4. System powietrzny
- 5.5. Materiał piszczalkowy- wewnętrzny
- 5.6. Materiał piszczalkowy- prospektowy
- 5.7. Instalacja elektryczna
- 5.8. Wyszczególnienie niezbędnych materiałów

6. Podsumowanie

1. Rys historyczny

1.1. Parafia p.w. Macierzyństwa NMP i św. Michała Archanioła w Bolesławiu.

Parafia pw. Macierzyństwa NMP (pierwotnie pw. św. Michała Archanioła) w Bolesławiu została ustanowiona 6 listopada 1798 r. przez biskupa krakowskiego Feliksa Turskiego. Pierwszym proboszczem został ks. Michał Witkowski.

Do momentu wybudowania obecnego kościoła kult sprawowano w pierwszej świątyni, kaplicy dworskiej, której fundatorem był Marcjan Chełmski Ścibor, herbu Ostoja. Kościół przetrwał do 1942 r., kiedy go rozebrano. Nowa budowla o cechach neogotyckich wzniesiona została według projektu Franciszka Ksawerego Kowalskiego (pod nadzorem inżyniera Klejberga) i uroczystie poświęcona (konsekrowana) 26 maja 1906 r. przez biskupa kieleckiego Tomasz Kulińskiego.

W latach 1957-1975, w wyniku rozłamu wśród parafian i duszpasterzy, kościół przeszedł w posiadanie Kościoła Polskokatolickiego. W tym wierni modlili się w kaplicach w Tłukience, Laskach oraz w kaplicy cmentarnej oraz domach prywatnych w Ćmielówce i Krzykawie.

W latach 1993-1995 r. wybudowano w Laskach kaplicę pw. Matki Pięknego Miłości (Uczniów z Emaus), którą pobłogosławił 15 czerwca 1995 r. biskup sosnowiecki Adam Śmigielski SDB.

We wnętrzu obecnej, pięknej, neogotyckiej świątyni, na uwagę zasługuje m.in. jednolite wyposażenie wnętrza autorstwa Pawła Turbasa i syna Władysława wraz z grupą miejscowych snycerzy. Ponadto warto zobaczyć wystrój malarski projektu Aleksandra Mroczkowskiego, który wykonał Bronisław Grzywacz i Władysław Talaga. Świątynia posiada organy zbudowane w 1907 r. przez firmę Rieger.

1.2. Organy Braci Rieger, op. 1371, z 1907 roku.

Firma budująca organy założona przez rodzinę Rieger, powstała w roku 1873 w Karniowie, na terenie Śląska Opawskiego w państwie austro-węgierskim, obecnie położonym w Czechach przy granicy z Polską, ok. 20 km od Głubczyc, na Śląsku Opolskim. Tylko w latach 1873-1903 firma wyprodukowała 1073 instrumenty.

Organy produkowane przez fabrykę braci Rieger trafiały do takich krajów jak m.in.: Anglia, Argentyna, Austro-Węgry, Dania, Hiszpania, Meksyk, Niemcy, Norwegia, Palestyna, Portugalia i Turcja.

Na ziemiach polskich działalność firmy obejmowała głównie Galicję, Dolny i Górny Śląsk, w mniejszym stopniu Królestwo Polskie.

W latach 20. XX wieku w fabryce było zatrudnionych 8 urzędników i 160 robotników. Charakteryzowała się ona solidnością wykonanych projektów, użyciem najlepszych materiałów i krótkim czasem wykonania instrumentów (do 9 miesięcy). Zajmowała 4 hale montażowe, gdzie klient mógł przetestować wstępnie zintonowane organy. W ofercie znajdowało się 75 typów dyspozycji organów od dwu- do stułosowych.

Po II wojnie światowej fabryka została znacjonalizowana przez władze Czechosłowacji i przyjęła wtedy nazwę "Rieger-Kloss". Jednocześnie osoby związane z przedwojenną firmą Rieger założyły zakład "Rieger Orgelbau" w austriackim Schwarzach w 1946 roku.

Bolesławskie organy z parafii p.w. Macierzyństwa NMP i św. Michała Archanioła zostały wybudowane w 1907 roku, jako opus 1371 i jako instrument nowy, z przeznaczeniem właśnie do obecnej świątyni. Powołując się na materiały z historii parafii, można przypuszczać, że również w tym samym roku zostały poświęcone i włączone do użytku.

Historia niniejszego instrumentu jest długa, ma ona bowiem ponad 115 lat, jednak nieliczne są dokumenty opisujące jego dzieje. Nie ukazało się także żadne szczegółowe opracowanie o wyżej wymienionym opusie firmy Rieger, stąd też większość informacji na jego temat zawartych w dokumencie, pochodzi z oględzin instrumentu i wniosków wyciągniętych na tej podstawie. Najwięcej instrument ten mówi sam o sobie- zawarte w nim inskrypcje organmistrzów, dokumentujące przeprowadzane naprawy, remonty, nawarstwienia materiału z różnych lat XX wieku, zostawiają niezatarte ślady, dzięki którym możliwa jest fragmentaryczna rekonstrukcja rysu historycznego na przestrzeni wspomnianych 115 lat.



Dzięki uprzejmości organologa Piotra Matogi, dostępne są materiały, tj. „Katalog organów firmy Rieger”, który uwzględnia nazwę miejscowości przeznaczenia instrumentu, nr opusu, a także drugi załącznik- „Katalog reklamowy firmy Rieger” obrazujący m.in. rycinę prospektu organów w Bolesławiu, przedstawioną na stronie tytułowej dokumentu:

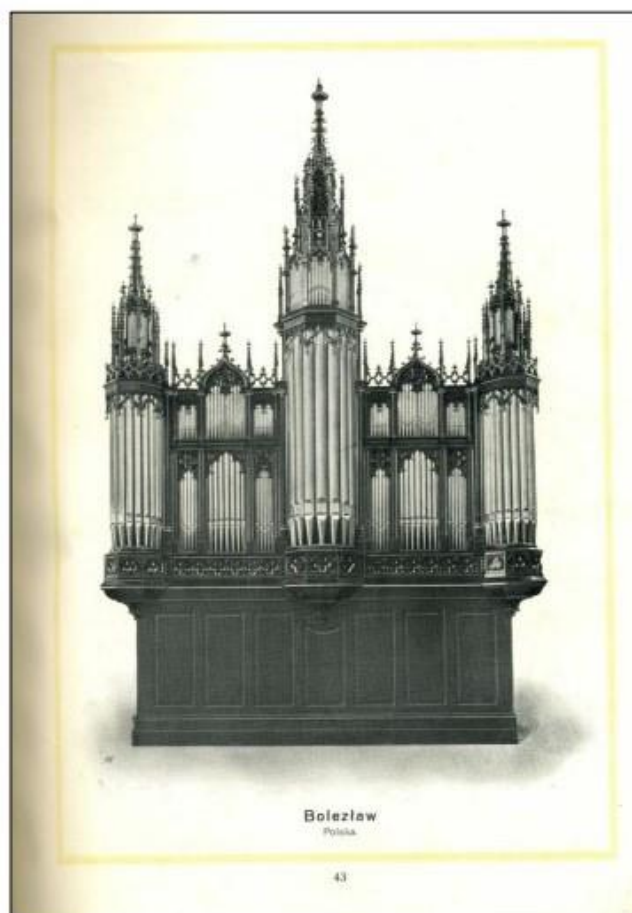
Katalog organów firmy Rieger (zaznaczone opus 1371 z 1907 roku)

1907	1907	1907
*1371. Ostrowce in Rußland	*1402. Makau in Deutschland	**1471. Wies (Kaisermühlen) in N.-Oesterr.
*1372. Wólka „ „	*1403. Mähr.-Ostrau (evg. K.) Mähren	
*1373. Taganrog „ „	1404. Tékes Ungarn	
*1374. Łódź „ „	1405. Bokod „ „	
*1375. Bolesław „ „	*1406. Magyar-Iszép „ „	
1376. Lelka „ Ungarn	1407. Felső-Szálók „ „	
1377. Mátra-Novák „ „	1408. Mähr.-Kroisau Mähren	
*1378. Budafok „ „	+ *1409. Bohus Rußland	
1379. Szatmár-Hermány Siebenbürg.	1410. Makráncz Ungarn	
+ 1380. Friedensfeld Rußland	1411. Dubova „ „	
1381. Waltersdorf Mähren	*1412. Oberföhrer Schmen	
1382. Dolina-Broczkow Galizien	1413. Eppan Tirol	
1383. Egyházas-Kesző Ungarn	*1414. Garam Kobó Ungarn	
1384. Tordis „ „	*1415. Znaim (St. Nikolaus) Mähren	
1385. Nagy-Divina „ „	*1416. Solt-Vadkert Ungarn	
1386. Lichtewerden Schlesiën	*1417. Onnestad Schweden	
*1387. Völs (evg. Kirche) Kärnten	*1418. Benkowitz Deutschland	
1388. Porcha-radina Galizien	1419. Papháza Ungarn	
*1389. Mór Ungarn	1420. Lombarda Dalmatien	
*1390. Bozen (Herz-Jesu-K.) Tirol	1421. Mandok Ungarn	
1391. Liptau Deutschland	*1422. Leobschütz (k. Pfarrk.) Deutschland	
1392. Majorka Ungarn	1423. Bertót Ungarn	
*1393. Rabesice „ „	1424. Semse „ „	
*1394. Homonna „ „	1425. Hernád-Zsadány „ „	
*1395. Kis-Szeben „ „	1426. Dad „ „	
1396. Párkány „ „	1427. Zavar „ „	
1397. Radafalva „ „	1428. Buda-Kalász „ „	
1398. Felső-Himor „ „	1429. Szász „ „	
1399. Dnepole „ „	1430. Derecske „ „	
1400. Zajtá „ „	1431. Kende „ „	
*1401. Neumark Böhmen	1432. Kalics „ „	
+ *1402. Nowe-miasto Rußland	1433. Lissabon Portugal	
*1403. Glückshaus „ „	1434. Teschen (Lehrerbildungsanstalt) Schlesiën	
***1404. Wien (gr. Musikvereinsaal) N.-Oesterr.	*1435. Katzelsdorf N.-Oesterr.	
1405. Teofilopol Rußland	*1436. Szomolnok Ungarn	
		1907
		*1472. Schönstein in Schlesiën
		*1473. Kis-Kun-Majsa Ungarn
		*1474. Olenütz (Dominikaner-Kloster) Mähren
		+ *1475. Lublin Rußland
		*1476. Futrak Ungarn
		1477. Horst „ „
		1478. Szász Rumänien
		1479. Wien (Salonorgel Prof. Valter) N.-Oesterr.
		1480. Rovigno Istriën
		1481. Badetz-Milleschoutz Bukowina
		1482. Micheldorf Kärnten
		1483. Josefthalva Bukowina
		1484. Ékes Ungarn
		1485. Felső-Olesvár „ „
		1486. Gezeffalva „ „
		+ *1487. Kruszyne Rußland
		+ *1488. Zytno „ „
		*1489. Ó-Kécske Ungarn
		1490. Görögnye „ „
		*1491. Ujvidék (Ist. Tempel) „ „
		1492. Sávnik „ „
		**1493. Budapest (Theresienstädter Pfarrkirche) „ „
		1494. Betlenfalu „ „
		1495. Groß-Wallstein Schlesiën
		1496. Hosszuszeg Ungarn
		1497. Beszter „ „
		*1498. Citta Vecchia Dalmatien
		+ *1499. Pátwica Rußland
		1500. Rozsnyó Ungarn



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

Katalog reklamowy firmy Rieger, uwzględniający prospekt organowy z Bolesławia.



2. Opis inwentaryzacyjny organów

2.1. Informacje ogólne o instrumencie.

Instrument działa w oparciu o pneumatyczną trakturę gry i rejestrów oraz wiatrownice stożkowe, obsługiwane przez dmuchawę elektryczną, pierwotnie znajdującą się w wieży kościelnej, lecz później zastąpioną przez mniejszą, umieszczoną wewnątrz instrumentu.

Organy podzielone na 3 sekcje brzmieniowe- 2 manualy z pedałem. Skala manualów: C-f3; skala pedału: C-d1.

Połączenia: Manual-Koppel, Super-Oktaw-Koppel I.M., Sub-Oktaw-Koppel II-I.M., Pedał-Koppel I.M., Pedał-Koppel II.M.

Włączniki pomocnicze: Kopulacja pneumatyki, Wyłączacz, Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti, Crescendo.

Dźwięnie nożne: Schweller II Man., Crescendo-Decrescendo.

Ciśnienie powietrza: 100 mm WS

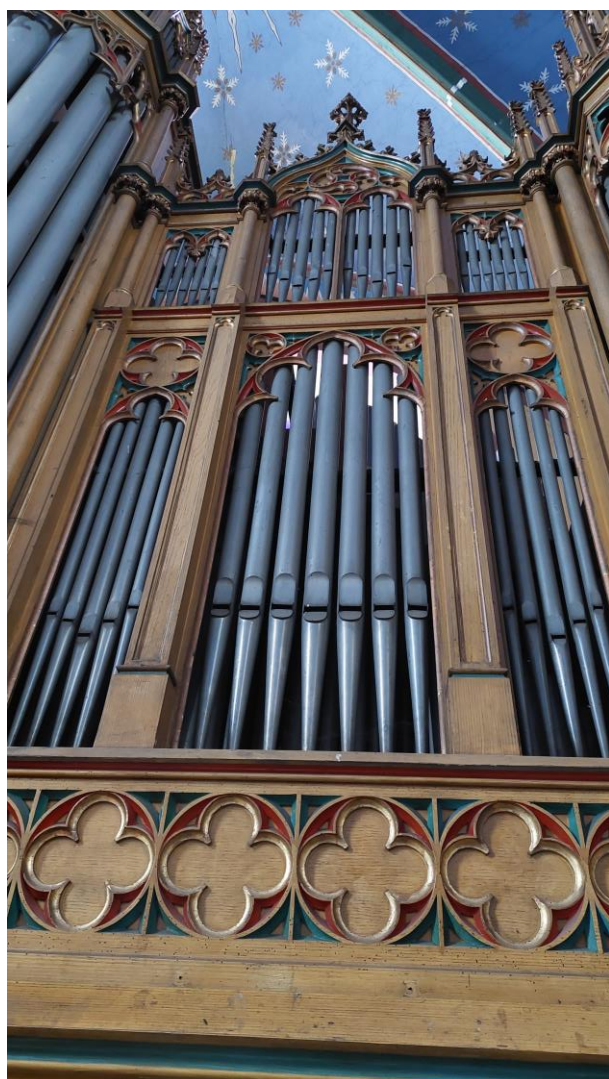
Wysokość stroju: 424,4 Hz przy 7,1 st. C.

Usytuowanie organów: balkon muzyczny na osi symetrii, po przeciwnej stronie ołtarza głównego.

2.2. Prospekt i szafa organowa

Monumentalny, niezwykle rozbudowany i wręcz niespotykany już neogotycki prospekt organowy posiada dziewięć osi. Składa się z trzech wielobocznie ukształtowanych wież, rozczłonkowanych trzyczęściowymi, dwukondygnacyjnymi segmentami. Górne partie wspomnianych segmentów, a zwłaszcza ich części centralne, przywodzą na myśl formę średniowiecznych biforiów (charakterystycznych, dwudzielnych okien). Bogate zwieńczenie szafy organowej stanowią liczne ażurowe motywy ze sterczynami i pinaklami. Górne korpusy piszczałek frontowych przesłonięte są kotarkami o kształtach maswerkowych. O niepowtarzalności i niezwykłości prospektu opisywanych organów, świadczy liczebność piszczałek ze stopu cynowo-ołowiowego, w ilości około 140 sztuk. Część z nich, to piszczałki nieme, pełniące funkcję dekoracyjną. Fenomenem jest to, że pozostały one oryginalne, pomimo przeprowadzanych rekwiracji metalu, także organowego, na potrzeby militarne.

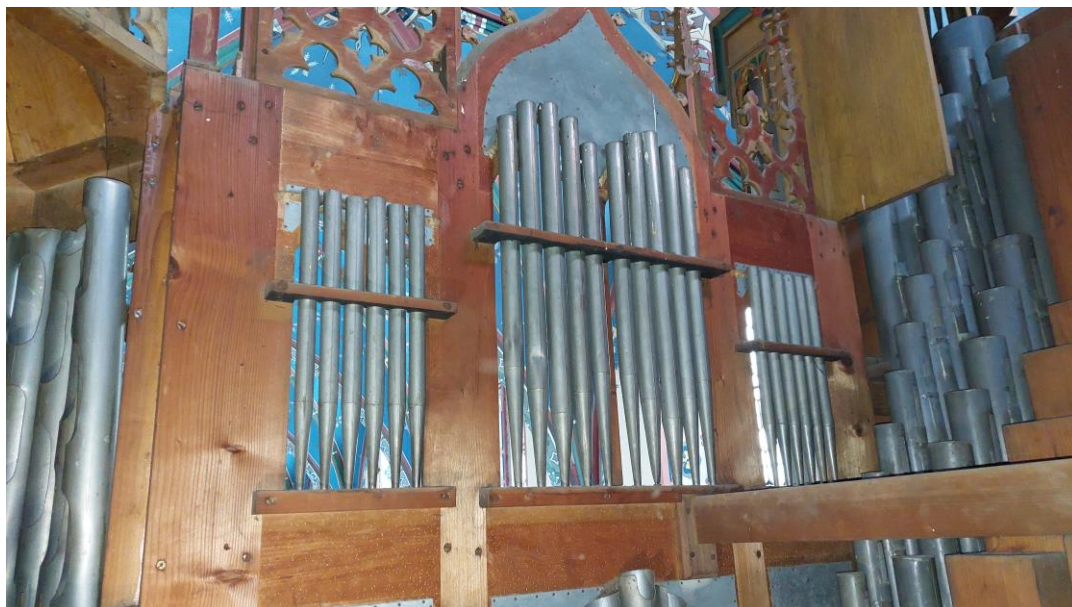
Piszczalki prospektowe, pomimo punktowych wgięć i przeprowadzanych, widocznych korekt intonacyjnych, zachowane są w stanie dobrym, co przedstawiają poniższe fotografie:



Fragment piszczałek prospektowych, przedstawiony z zewnątrz instrumentu.



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI



Fragment piszczałek prospektowych, przedstawiony od środka instrumentu. Nie posiadają lutowanych uchwytywów- wspierają się o umieszczony z tyłu grzebień drewniany i o płaszczyznę szafy wyściełaną filcem, na wysokości końcówek korpusów piszczałek.

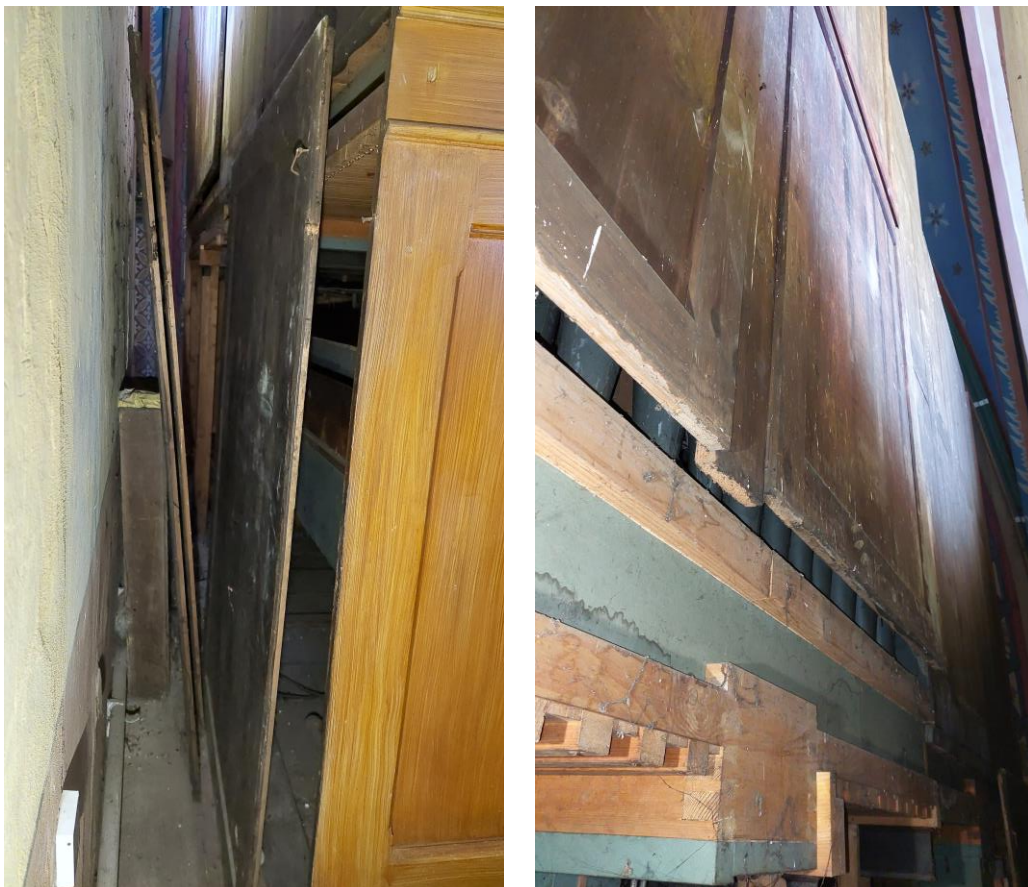
Posiadająca liczne zdobienia i ornamenty ażurowe szafa organowa w stylu neogotyckim, pochodzi z czasów budowy instrumentu (1907). Jest jednocześnie, a jej układ, wraz z prospektem, został opisany w poprzednim podpunkcie. Strona północna zawiera sekcję manuału I, strona południowa sekcję manuału II, natomiast sekcja pedału usytuowana jest za sekcjami manuałów. Wewnątrz szafy, obecne wspomniane wcześniej inskrypcje pisane ołówkiem.

Na zewnętrznej i wewnętrznej stronie szafy, widoczne są liczne ślady po drewnojadach. Nie jest ona przedmiotem inwentaryzacji organmistrzowskiej. Prace konserwatorskie powinny zostać przeprowadzone przez specjalistyczną firmę konserwatorską uprawnioną do konserwacji powierzchni polichromowanych. Przypatrując się kolorystyce szafy oraz fakturze, w jakiej malowidła powstały, stwierdza się, że dolna jej część, do grymsu, wraz z obudową kontuaru i ławą, były wtórnie przemalowywane.

Przykładowe fotografie szafy organowej:



Panele (płyciny) tylnej części szafy organowej są zdemontowane i wymagają ponownego osadzenia:



Na powyższym zdjęciu, zauważyć można również zacieki spowodowane punktowym zalaniem lub mocnym zawilgoceniem instrumentu w okolicach wiatrownicy pedału.

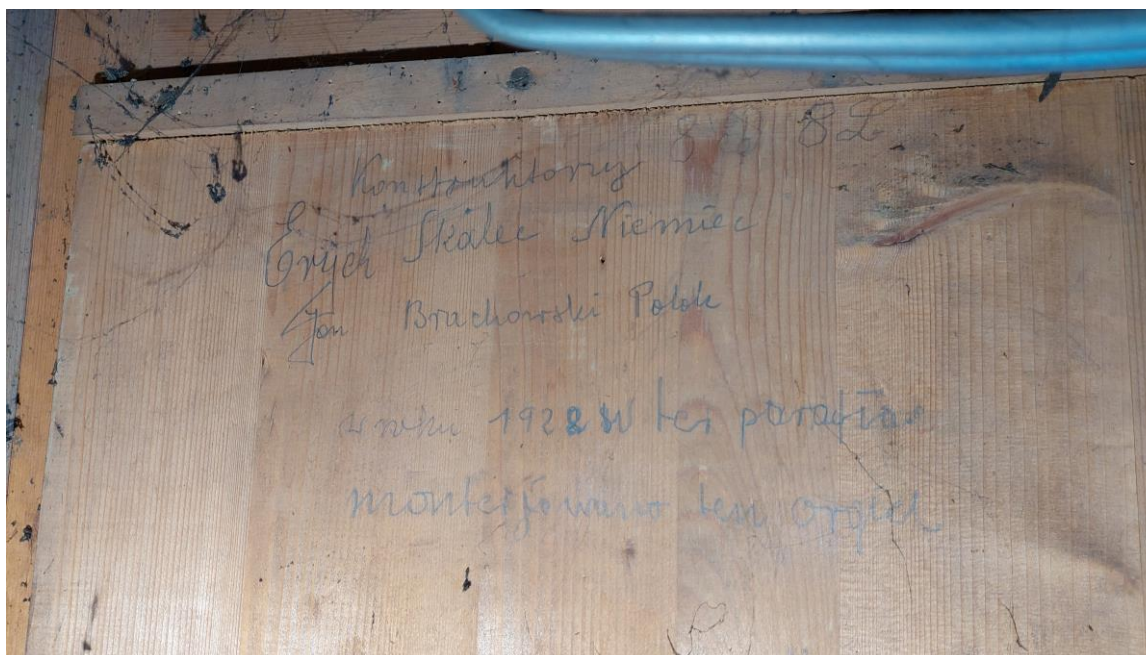


Powyżej oznaczenie na wewnętrznej stronie jednego z paneli szafy, sugerujące prawdopodobnie stację kolejową, gdzie trafiały poszczególne części organów z fabryki.

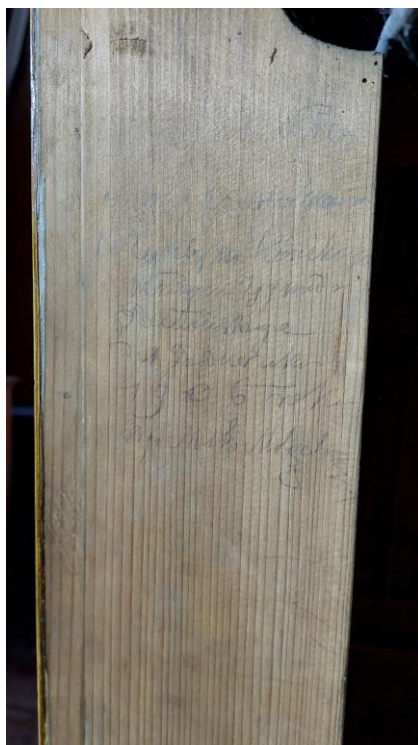


ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

Inskrypcje wewnątrz szafy organowej:



Inskrypcja wskazująca na rok 1906- być może powstała podczas budowy. Niestety nieczytelna:



Ekstremalny przykład działania drewnojadów wewnątrz szafy organowej:



2.3. Wiatrownice

Instrument zbudowany w oparciu o 4 wiatrownice konstrukcji stożkowej (Kegellade)- po jednej dla manualów i dwie dla sekcji pedału. Sterowane są systemem traktury pneumatycznej, wszystkie oryginalnie zachowane. Wspierane są od spodu trzema stalowymi szynami, zapobiegającymi ich wypaczaniu i zapadaniu.

Kłocę piszczałkowe wykonane są z drewna iglastego, klejonego warstwowo, wszystkie zachowane oryginalnie. Przymocowane są za pomocą wkrętów z kołnierzem stożkowym na śrubokręt płaski i z podkładką (mocują kłoc bezpośrednio do korytka). Oskórowanie uszczelniające pod kłocami jest zużyte i nieszczelne.

Ławeczki wykonane są z drewna iglastego, po częściowym oczyszczeniu najprawdopodobniej świerkowego. Dla głosów językowych są one usytuowane wyżej, niż dla głosów labialnych.

Filarki z drewna twardego, najpewniej z dębiny, o przekroju prostokątnym. Ławeczki oraz filarki, po oględzinach zanieczyszczonych wiatrownic, są kompletnie i oryginalnie zachowane. Drewniane konstrukcje wiatrownic są znacznie zabrudzone wieloletnim brudem i kurzem, z dostrzegalnym procesem niszczenia przez drewnojady.

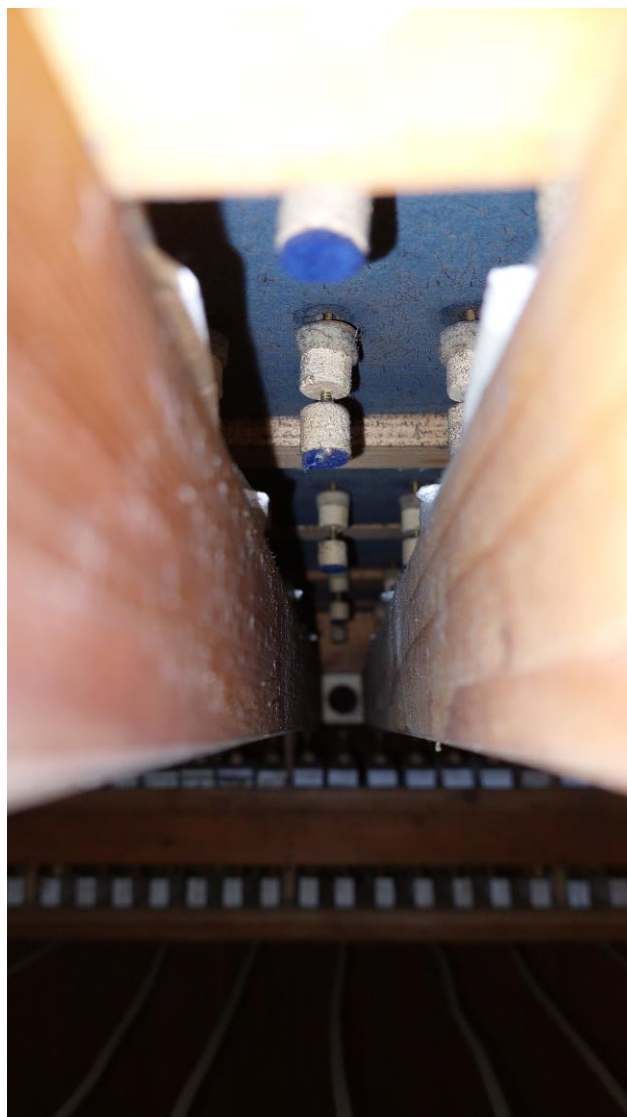
Zawory- stożki (wentyle tonowe i rejestrowe) są znacznie zabrudzone, ze zużytym oskórowaniem, o czym świadczą liczne przegwizdy. Zaśniedziałe i zabrudzone są mosiężne szpilki zaworów tonowych i rejestrowych. Muterki są zabrudzone. Uszkodzone i zużyte jest ofikowanie drewnianych muterek regulacyjnych i kontrwentyli.

Między wiatrownicami manualów, a wiatrownicami pedału, położona jest deska (pasaż komunikacyjny) do poruszania się wewnątrz instrumentu.

Spód wiatrownic z widocznymi profilami stalowymi, wspierającymi je:



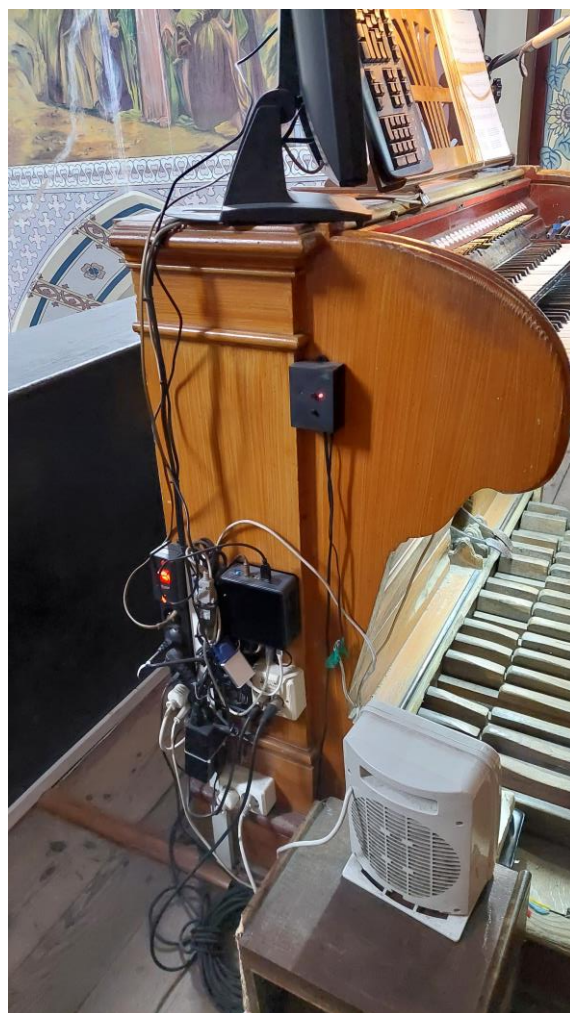
Kloce, filarki, ławeczki oraz wentyle, w obecnym stanie:



2.4. Stół gry

Okolo 800 mm, centralnie przed ścianą prospektową umieszczono wolnostojący stół gry o dwóch klawiaturach ręcznych (manuałach) i jednej nożnej (pedałowej). Grający zajmuje pozycję przodem do ołtarza. Dostęp do klawiatur manuałowych zamykany jest żaluzją, wsuwaną w głąb kontuaru.

Obudowa stołu gry wykonana jest z drewna iglastego, pomalowana zewnętrznie w kolorze identycznym jak dolna część szafy organowej (powłoka wtórna). Ozdobiona frezowanym cokołem na górnej części. Miejscami skręcana wtórnie wkrętami z nacięciem krzyżowym. Uszkodzenia zewnętrznej obudowy to: zabrudzenia, mocno wytarte drewniane elementy, obicia i drobne uszkodzenia drewna. Zabrudzony i częściowo uszkodzony jest oryginalny pulpit do nut.





ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

Po wewnętrznej, meblowej stronie stołu gry, kolorystyka utrzymana w barwach mahoni. Uszkodzony jest fornir poprzez działanie drewnojadów (listwa z porcelanowymi tabliczkami i listwa spomiędzy manuałów). Na pozostałych częściach tej kolorystyki (przestrzenie wokół klawiatur manuałowych) obecne liczne wytarcia i drobne obicia. Całość wnętrza kontuaru wykończona jest oryginalnie, ręcznie wcieraną spirytusową politurą szelakową.

Okrągłe tabliczki porcelanowe w ilości 36 sztuk, umieszczone w jednym rzędzie nad wyłącznikami do siebie przyporządkowanymi. Wszystkie tabliczki czytelne, w stanie dobrym, na około ozdobione złotą obramówką, częściowo wytarta. W zależności, do której sekcji przynależą- koloryzowane na inną barwę:

- | | |
|-------------------------------------|---|
| -włączniki pomocnicze i połączenia- | <i>białe tło i czerwona czcionka;</i> |
| -sekcja manuału I- | <i>białe tło i czarna czcionka;</i> |
| -sekcja manuału II- | <i>różowe tło i czarna czcionka;</i> |
| -sekcja pedału- | <i>niebieskie tło i czarna czcionka</i> |





ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI



Rząd wyłączników umieszczony został poniżej tabliczek porcelanowych i każdy z nich, jest przyporządkowany dla konkretnej tabliczki. Powierzchnia naciskanych wyłączników, jak i ich zamocowane pod kątem 45 stopni sztorce, wykonane są z celubidu, który z biegiem czasu żółkł, spękał, wytarł się lub odkształcił. Na końcu rzędu wyłączników i tabliczek, brak jest ostatnich trzech wyłączników dla:

Sub-Oktaw-Koppel II-I.M., Pedał-Koppel I.M., Pedał-Koppel II.M.

Nad manualami, na całej ich szerokości, widnieje mocno wytarta i częściowo nieczytelna tabliczka firmy Rieger:

„C. i k. nadworna Fabrika organów Braci Rieger w Jägerndorf. Opus 1371”



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI





ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

Klawisze klawiatur manualowych wykonane są z drewna iglastego, stosunkowo dobrze zachowane, znacznie zabrudzone. Widoczne są wytarcia i wypracowanie drewna w różnych przestrzeniach boków klawiszy diatonicznych i chromatycznych obu manualów.

Okładziny klawiszy diatonicznych I i II manualu wykonane są z celubidu (najprawdopodobniej element oryginalny), pożółkłe, wytarte szczególnie w średnicy skali, z lekkimi pęknięciami.

Należy rozważyć dwa warianty nowych okładek ze względu na brak dostępności celubidu (materiału tego już się nie produkuje):

I wariant: próba pozyskania na rynku wtórnym celubidu i uzupełnienia nim okładek I manualu.

II wariant: pozyskanie płytek z kości wołowej na okładziny diatoniczne obu manualów (materiał ten funkcjonował również w latach powstania instrumentu).

Nakładki na klawiszach chromatycznych wykonane są z drewna hebanowego. Widoczne są wytarcia w średnicy skali obu manualów.

Klawisze diatoniczne, jak i chromatyczne wykazują luz boczny na sztyftach (podporach prowadzących). Zużyte jest oskórowanie gniazd sztyftów prowadzących oraz filców tłumiących, powodując stukot klawiszy. Sztyfty prowadzące w części skorodowane. Brak jednolitego i równego skoku- zapadu klawiszy.





ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

Zamek umożliwiający dostęp do klawiatury manualowej (żaluzji), nie posiada klucza. Oryginalny historyczny zamek z ozdobnym szyldem, należy zachować. Powyżej widać również wysłużone pokrycie klawiszy diatonicznych:



Obecne dwa nożne, stalowe pedały: *Schweller II Man.* oraz *Crescendo-Decrescendo*, wraz ze stylowymi, prostokątnymi tabliczkami, ulokowanymi nad pedałami. Przymocowane małymi wkrętami mosiężnymi na śrubokręt płaski, do dwóch drewnianych gzymsów, jako część panelu kolanowego, zdobionego filunkami.



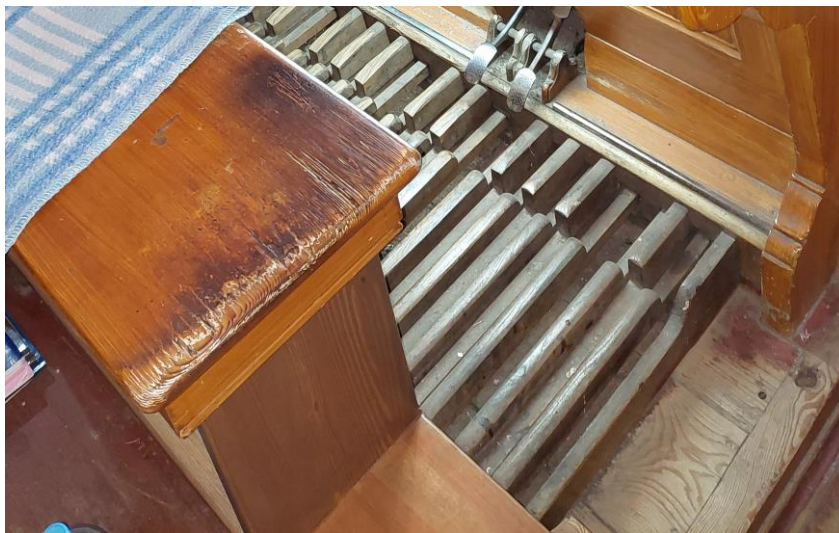


ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

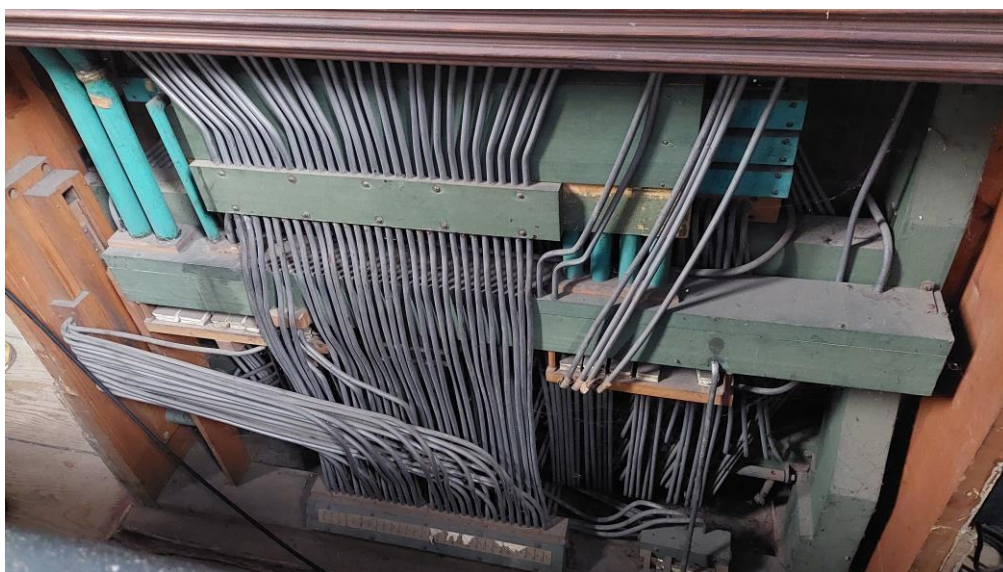
Klawiatura pedałowa wykonana jest w całości z drewna dębowego, oryginalnie zachowana. Znacznie zabrudzona i niszczona przez działanie drewnojadów. Dębowe klawisze diatoniczne i chromatyczne, pomimo znacznego zużycia i wytarcia, przypominają kształt charakterystyczny dla organów budowanych przez firmę Braci Rieger z początku XX wieku. Stwierdza się luzu boczne na sztyftach prowadzących, a oskórowanie tłumiące pracę klawiszy jest zużyte. Wytarta jest deska spoczynkowa dla nóg pod dolnym panelem kolanowym. Podest dla klawiatury pedałowej w znacznej części zabrudzony, wytarty i zainfekowany drewnojadami.



Ława organowa jest w części oryginalnie zachowana, wykonana z drewna iglastego. Częścią oryginalną jest zużyte siedzisko, pomalowane w podobny, wtórny sposób jak obudowa kontuaru i dolna część szafy organowej. Ława jest znacznie zabrudzona, z uszkodzeniami deski spoczynkowej dla nóg.



Wnętrze stołu gry w znacznej mierze oryginalnie zachowane- ołowiane rurki, pneumatyczne urządzenia sterujące trakturą tonową i rejestrową instrumentu. Widoczne są silne zanieczyszczenia, zabrudzenia, jak również wtórne oznaczenia komponentów i mechanizmów. Dostrzegalny jest proces niszczenia urządzeń wnętrza stołu gry przez szkodniki drewna, jak również wtórne i nieoryginalne zabiegi łączenia rurek ołowianych z urządzeniami sterującymi, wewnątrz kontuaru:



Mechanizm rejestrów we wnętrzu kontuaru:



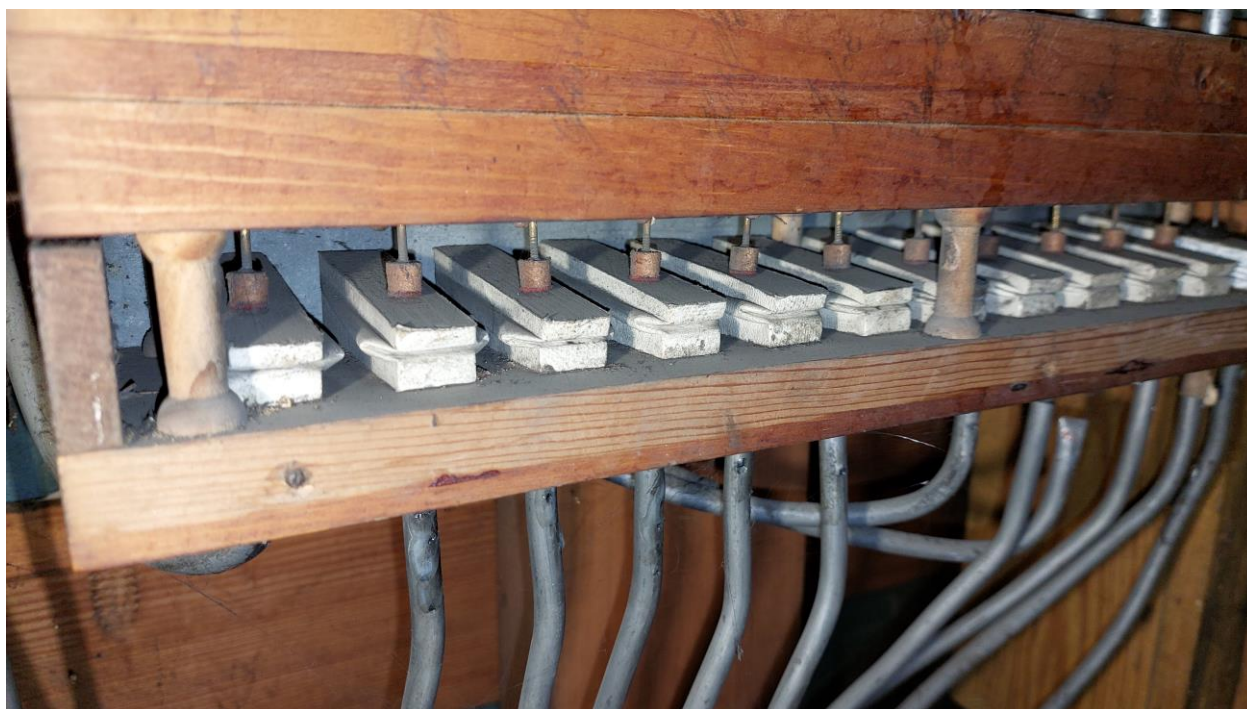
Ślady prowadzonych napraw z łączeniem rurek ołowianych:



2.5. Traktura gry i rejestrów

W opisywanym instrumencie, producent zastosował mieszki (membrany) klinowe, wykonane ze skóry szpaltowej w kolorze białym (Spaltleder), które przetrwały do dzisiaj. Wykazują one skrajnie krańcowy stopień zużycia poprzez pęknięcia, nieszczelności, brak właściwej sprężystości, spowodowane twardnieniem delikatnej skórki. Na wielu z nich widać ślady napraw- bardziej, lub mniej profesjonalnych. Do łątania stosowano biały, twardy polipel, co ograniczało sprawność lub bezpośrednio pod mieszki klinowe umieszczano mieszki kieszonkowy, z późniejszej epoki, co też nie przynosiło zamierzonego i pierwotnego efektu ich sprawności.

Te defekty membran klinowych dotyczą zarówno traktury gry na **listwach tonowych** (kanalikach), jak również dla **przełączników** i **aparatów rejestrowych**. Celem zminimalizowania opóźnień zastosowano w trakturze grającej dwustopniowe przełączniki (relajsy).



Powyżej zdjęcie mieszków klinowych relajsu. Widoczne sfatygowane i rozszczelnione rurki ołowiane.

Przykłady stanu mieszkań klinowych (niektóre niekompletne) po ich wtórnych reparacjach:



Analizując stan komponentów traktury gry, można dostrzec ślady po wcześniejszych demontażach przełączników, za sprawą wtórnych oznaczeń i numerowań:

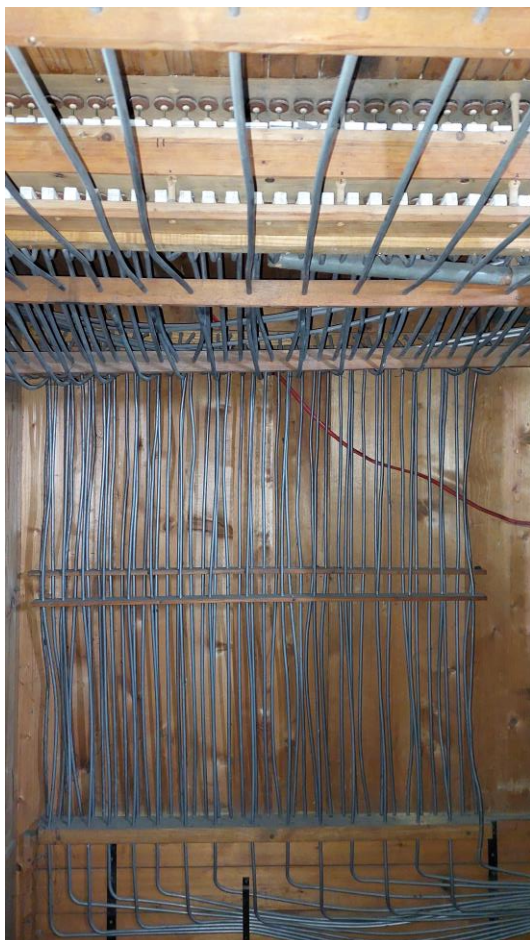


W trakturze gry i trakturze rejestrowej dobrze zachowały się rurki ołowiane. W około 98% kompletne, wymagają jednak prostowania, uszczelnienia, uporządkowania i odpowiedniego zabezpieczenia, poprzez budowę pasaży komunikacyjnych nad ich przebiegami po podłodze.

Przykłady zachowanych ołowianych konduktów poniżej:



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI





2.6. Dyspozycja

Manuał I	Manuał II	Pedał
C-f'''	C-f'''	C-d''
54 tony	54 tony	27 tonów
1. Pryncypał 8' 2. Bourdon 16' 3. Gamba 8' 4. Holflet 8' 5. Dolce 8' 6. Fl. Minor 8' 7. Trąbka 8' 8. Oktawa 4' 9. Rorflet 4' 10. Kornett 3-4 rząd. 11. Mikstura 4 rząd.	1. Pryncypał skrzypcowy 8' 2. Koncert flet 8' 3. Salicyonał 8' 4. Eolina 8' 5. Vox celestis 8' 6. Oboa 8' 7. Oktawa 4' 8. Flûte octawiante 4'	1. Violon 16' 2. Subbas 16' 3. Puzan 16' 4. Cello 8' 5. Oktawbas 8'

Połączenia	Włączniki pomocnicze
Manuał-Koppel Super-Oktaw-Koppel I.M. Sub-Oktaw-Koppel II-I.M. Pedał-Koppel I.M. Pedał-Koppel II.M.	Kopulacja pneumatyki Wyłączacz Piano Mezzoforte Forte Tutti Crescendo

2.7. System powietrzny

Organy posiadają jeden miech pływakowy o wymiarach 300 x 175 cm, usytuowany we wnętrzu szafy organowej, pod wiatrownicami poszczególnych sekcji brzmieniowych. Miech ten posiada również umieszczone w dolnej płycie dwa miechy klinowe połączone ze sobą w dwusekcyjną parę połączoną dźwignią, spełniające funkcję nożnego podawania powietrza tzw. kalikowania. System klinowych miechów nożnego podawania powietrza nie jest sprawny.





Cała konstrukcja miecha wraz z klinowymi podawaczami jest znacznie zabrudzone z dostrzegalnym procesem niszczenia przez drewnojady. Posiada pęknięcia oskórowania na fałdach i narożnikach. Drewniane elementy konstrukcyjne miecha oraz klinowe podawacze oklejone są niebieskim papierem spełniającym funkcję uszczelniająco wykończeniową.

Kanały dostarczające powietrze do urządzeń traktury grającej i rejestrowej oraz do poszczególnych głosów wykonano z drewna sosnowego. Kanały są dobrze zachowane lecz znacznie zabrudzone z dostrzegalnym miejscami procesem niszczenia przez szkodniki drewna. Wykazują nieszczelności na skórzanych łączeniach (uszczelnieniach). Kanały również oklejone są niebieskim papierem uszczelniającym.

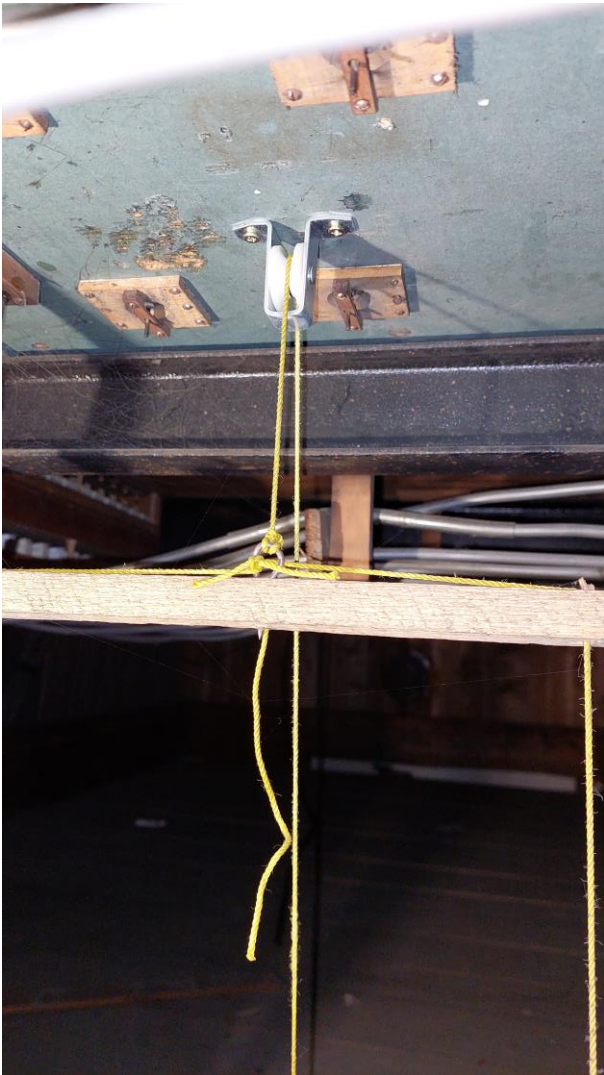


Kanał drewniany biegnący do skrzynki regulacyjnej nie jest oklejony papierem uszczelniającym, ponieważ najwyraźniej jest to element wtórny, po przebudowie systemu powietrznego. Sam element skrzynki regulacyjnej, który zastępuje tzw. szubieniczkę, został w sposób prowizoryczny podwieszony do kanału powyżej.

Po roku 2008 została dokonana wspomniana wcześniej przebudowa systemu powietrznego. Została wyłączona z użycia stara dmuchawa znajdująca się na wieży nieopodal organów, zlikwidowano kanał powietrzny prowadzący z wieży (zauważalne jest wciąż znajdujące się wycięcie po kanale w dolnej części szafy organowej), a nową mniejszą dmuchawę umieszczono wewnątrz instrumentu, przy miechu, zabudowując ją obudową dźwiękoszczelną z drewnopochodnego materiału. Do uszczelnienia zastosowano wtedy czerwony silikon, co świadczy o tym, że było to działanie doraźne, które musi zostać w przyszłości zmienione.



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI





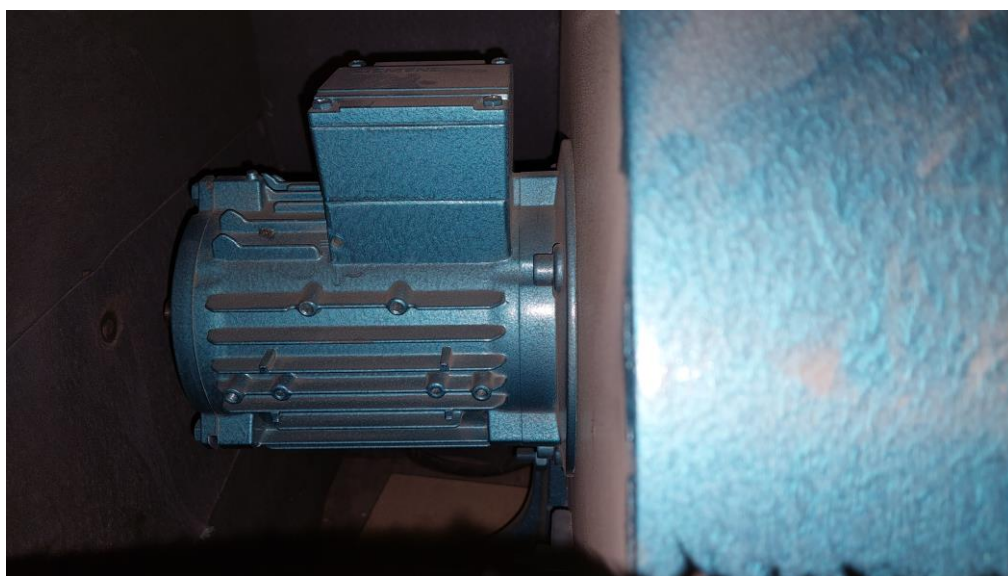
ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI



Obecna dmuchawa z obudową i wycięcie w szafie organowej po nieistniejącym już kanale powietrznym.



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI



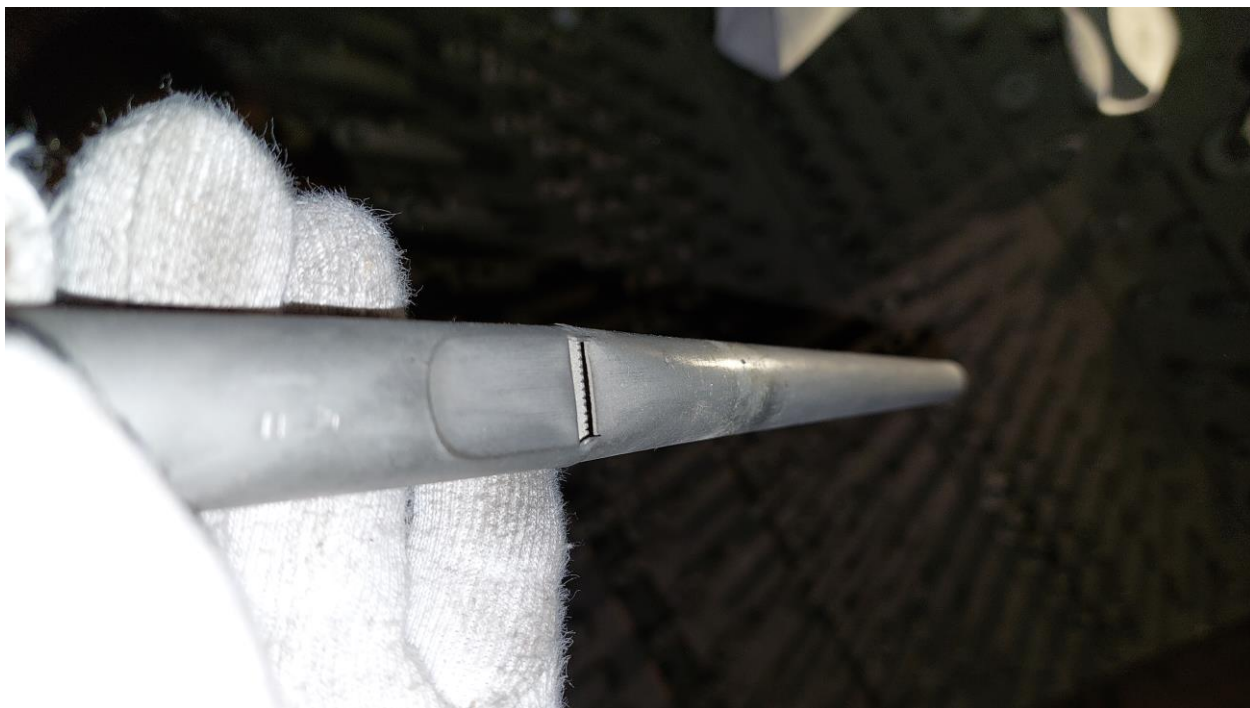
Dawna i obecna dmuchawa z połączeniem jej kanału elastycznego.

2.8. Materiał piszczałkowy

Wszystkie zachowane wewnątrz instrumentu piszczałki, łącznie z prospektowymi, są oryginalne i pochodzą z 1907 roku. Stanowi to o niepodważalnej wartości bolesławskich organów Riegera w kontekście przyszłej konserwacji i renowacji. Jak zaznaczono wcześniej, ewenementem na skalę Polski jest fakt, że oryginalne, cynowe piszczałki z tego okresu ocalały i nie zostały zarekwirowane na cele militarne.

Usuając punktowo znaczną warstwę zanieczyszczenia i kurzu, uwidaczniają się oryginalne **piszczałki metalowe** wykonane ze stopu o większej zawartości ołowiu niż współcześnie, posiadają wygniatane labia i strojone za pomocą wyciętych w korpusach dostroików. O kunszcie i doświadczeniu firmy Braci Rieger w piszczałkarstwie, świadczą między innymi znakomicie wykonane lutowania, ale także charakterystyczny dla niej kształt labii. Każda z piszczałek posiada wybite oznaczenie tonu oraz przynależności do danego rejestru na korpusie.

Dość dobrze zachowana jest oryginalna intonacja poszczególnych głosów – występują także nacięcia na kernach (sercach) piszczałek.



Widoczne są jednak liczne deformacje korpusów piszczałek oraz ich górnych krawędzi. Stwierdzono ubytki w postaci braku rezonatorów piszczałek językowych z głosu Trąbka 8'.



Piszczałki drewniane wykonane zostały z bardzo dobrej jakości drewna iglastego, w którym stwierdzono jedynie nieliczne ślady działalności drewnojadów. Posiadają one dębowe forszlągi, oznaczenia tonowe zapisane ołówkiem na korpusach (oznaczenia wtórne białą kredą) i toczone nogi. Piszczałki kryte dodatkowo wyposażone są w szpunty (trzonki szpuntów posiadają fazowane krawędzie boczne i zakończone są wyraźnie wyodrębnionymi uchwyty).



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI





ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

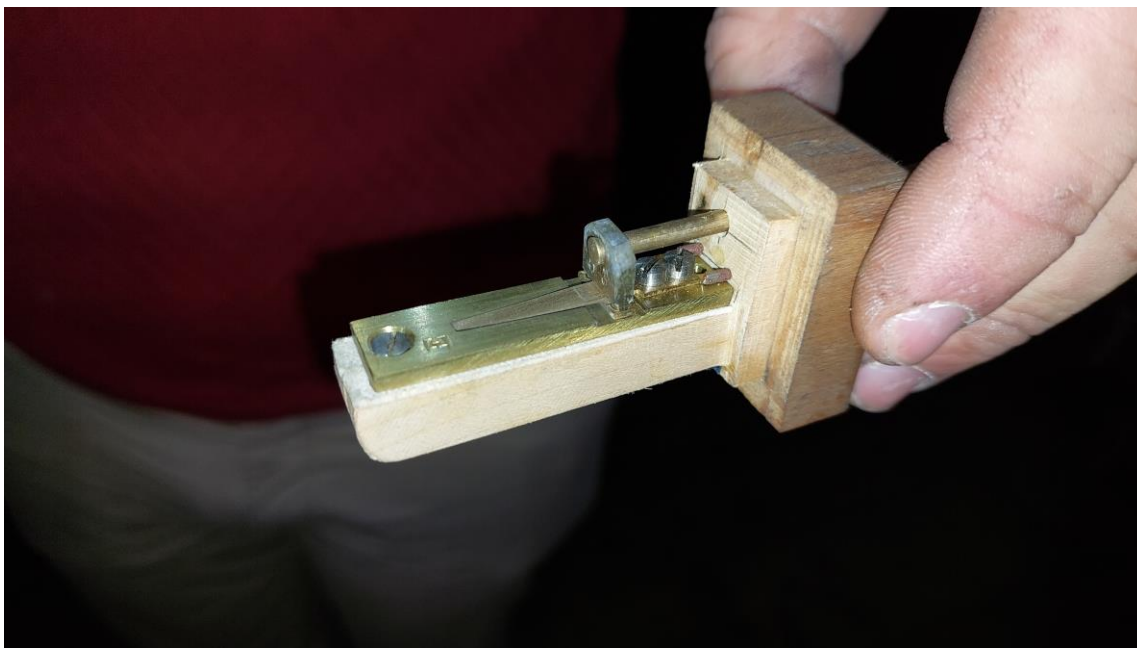
Zachowały się oryginalne grzebienie utrzymujące piszczałki we właściwej pozycji. Najdłuższe piszczałki drewniane mocowane były pierwotnie w owych grzebieniach na wcisk przymocowanego do piszczałki metalowego haczyka.



Piszczałki językowe- oprócz zniekształceń i braków nielicznych rezonatorów (a także głowicy- jeden pusty but oboju jest położony na obudowie dmuchawy), stan głosów językowych uznaje się za dobry. Nie występuje korozja głowic czy prętów strojących, a rynienki okryte są jedynie lekką patyną.



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

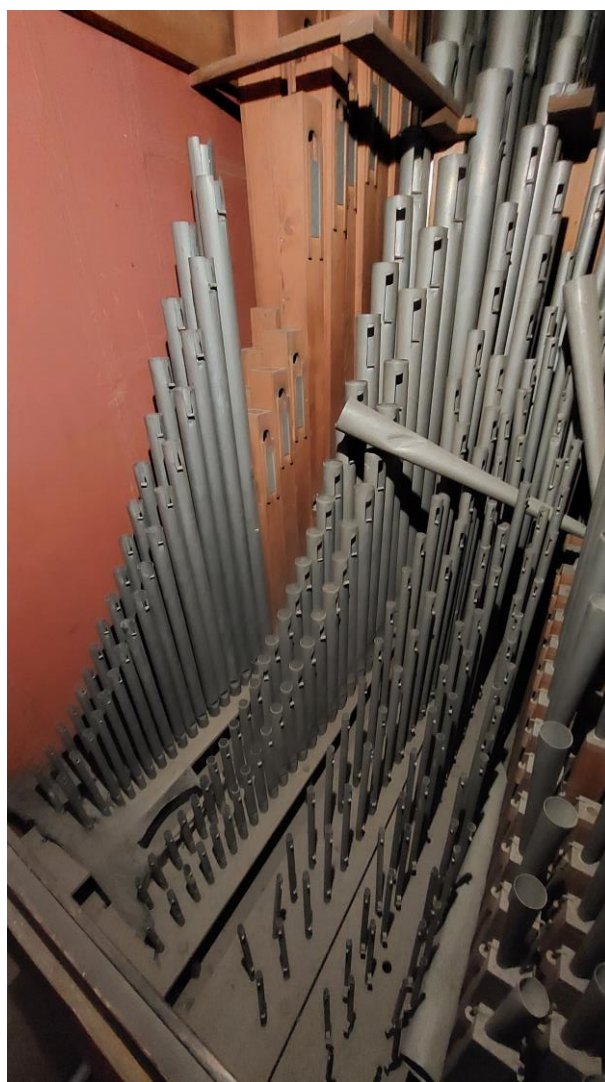
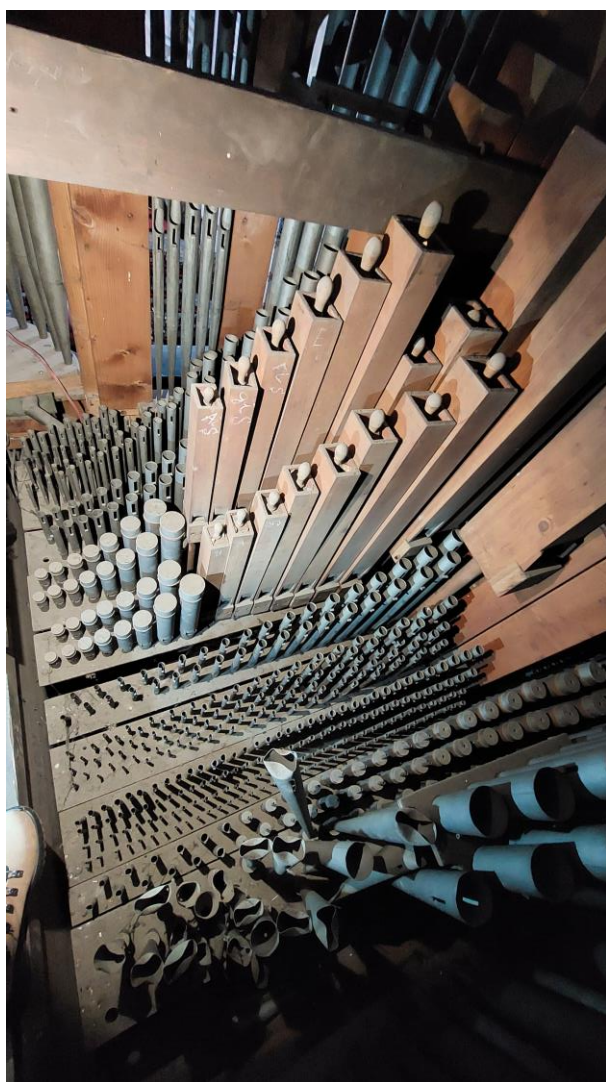


Głowica głosu Oboe 8' z II manualu.



Głowica głosu Trąbka 8' z I manualu.

W organach, mimo upływu ponad 100 lat, została zachowana oryginalna wysokość stroju i ciśnienie powietrza, świadczy o tym obecny stan oryginalnych piszczałek, które (oprócz Trąbki 8' w I manuale) nie noszą śladów deformacji samych końcówek korpusów, przeciągniętych dostroików, czy śladów po obcinaniu korpusów drewnianych, lub przesadnie głęboko powbijanych szpuntów. Występują natomiast liczne piszczałki, które mają zdeformowane korpusy z powodu braku, lub niewystarczającej ich stabilizacji na wiatrownicy.





3. Cel prac restauratorsko- renowacyjno- restauratorskich

Celem prac powinno być przywrócenie dawnej świetności instrumentu, z przeznaczeniem go do obsługi liturgicznej i koncertowej, z zachowaniem wszelkich sprawnych jego elementów konstrukcyjnych. Powyższy cel można osiągnąć jedynie poprzez:

CELE OPERACYJNE:
1. Konserwację i naprawę istniejących podzespołów.
2. Wymianę części zużytych i zniszczonych, lub ich właściwą regenerację.
3. Rekonstrukcję podzespołów zdewastowanych, zdekompletowanych, uszkodzonych i nieoryginalnych.

Instrument posiada walory dzieła zabytkowego, w związku z tym jego zachowana forma powinna zostać nienaruszona. Wszelkie prace należy wykonać wzorując się na epoce jego powstania, stosując odpowiednie materiały i technologie. Ponadto należy sporządzić dokumentację oraz inwentaryzację pisemno-fotograficzną podczas etapów prac, jako cenne źródło informacji dla przyszłych pokoleń.

OCHRONA ZABYTEKÓW

Wysoka ocena wartości zabytkowej instrumentu, wymusza koncepcję bezkompromisowej i wiernej restauracji instrumentu.
Wszelkie prace muszą być koncipowane i prowadzone w aspekcie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Ogólny zakres prac restauratorsko- renowacyjno- restauratorskich

Ze względu na stan instrumentu, do prac należy podejść globalnie.
Przed wszystkim należy:

- ◆ Rozmontować organy na możliwie najdrobniejsze podzespoły, starannie oczyścić i zakonserwować poszczególne elementy.
- ◆ Dokonać starannego przeglądu wiatrownic, oczyścić ich wnętrza, uszczelnić, zakonserwować i wymienić wszystkie niezbędne części.
- ◆ Należy wymienić wszystkie membrany (mieszki) traktury grającej i rejestrowej na nowe wykonane z identycznego materiału, jakim jest skóra szpaltowa (Spaltleder) w orientacyjnej ilości około 1400 sztuk
- ◆ Wszystkie piszczałki starannie oczyścić, drewniane zakonserwować, a zniszczone przez szkodniki wymienić na nowe wykonane zgodnie z wzorem menzuracyjnym starych. Metalowe piszczałki poprostować (uformować), rozerwane polutować, prospektowe wyprostować i wypolerować. Piszczałki brakujące wykonać w stylu epoki ich powstania (styl Riegera) na podstawie przekrojów menzuracyjnych opracowanych z otworów ławeczek piszczałkowych i pomiarów menzuracyjnych z zachowanych piszczałek danego głosu, w którym znajdują się braki.
- ◆ Starannie odrestaurować stół gry.
- ◆ Starannie oczyścić miechy, zakonserwować przeciw szkodnikom drewna, wymienić elementy znacznie zniszczone oraz wzmocnić oskórowanie stosując właściwego rodzaju skórę miechową (Balgleder).
- ◆ Oczyścić, uszczelnić, dobudować kanały powietrzne i obudowę dmuchawy.
- ◆ Zakupić nową, specjalistyczną dmuchawę wraz z panewkowym silnikiem.
- ◆ Odrestaurować szafę organową i obudowę stołu gry (konserwator zabytków polichromowanych).

Zaleca się zastosowanie możliwie najlepszych materiałów i „technologii” oraz wykonanie większości prac w systemie warsztatowym (demontaż poszczególnych części organów i przewiezienie do warsztatu organmistrzowskiego, gdzie powinna się odbyć ich restauracja). Zagwarantuje to wysoki efekt końcowego dzieła.

5. Szczegółowy wykaz prac restauratorsko- renowacyjno- restauratorskich

5.1. Wiatrownice:

- ◆ Demontaż wszystkich pischczalek z wnętrza instrumentu między innymi w celu uzyskania dostępu do wiatrownic.
- ◆ Demontaż urządzeń wiatrownic wszystkich sekcji i w miarę możliwości technicznych przetransportowanie ich do warsztatu organmistrzowskiego.
- ◆ Staranne oczyszczenie wszystkich urządzeń wiatrownic, impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna, uszczelnienie skórą owczą naturalnie garbowaną i właściwego rodzaju klejem pochodzenia naturalnego.
- ◆ Wymontowanie kłoców pischczalkowych, staranne ich oczyszczenie, uszczelnienie i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- ◆ Wymontowanie ławeczek pischczalkowych i rasterów (grzebieni podtrzymujących pischczalki). Staranne ich oczyszczenie i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- ◆ Oczyszczenie wnętrza przegród rejestrowych wiatrownic, uszczelnienie właściwego rodzaju skórą organmistrzowską i klejem. Przegląd szczelności wentyli stożkowych w razie konieczności nowe oskórowanie (skórą typu Ventilleder).
- ◆ Oczyszczenie mosiężnych szpilek prowadzących wentyle stożkowe. Wymiana szpilek zaśniedziałych podatnych na pęknięcia.
- ◆ Nowe filcowe podkładki na drewnianych nakrętkach regulujących skok wentyla stożkowego.
- ◆ Staranne oczyszczenie listew tonowych i przekaźników. Uszczelnienie wewnętrzne poprzez zalanie właściwego rodzaju klejem i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna. Wymiana skórzanych uszczelek na listwach tonowych na nowe wykonane ze skóry owczej naturalnie garbowanej.
- ◆ Nowe membrany klinowe na listwach tonowych i przekaźnikach wykonane ze skóry szpaltowej (Spaltleder) naturalnie garbowanej w ilości około 1400 sztuk.
- ◆ Sprawdzenie szczelności poszczególnych urządzeń wiatrownic na urządzeniach warsztatowych.
- ◆ Montaż poszczególnych wiatrownic, urządzeń i ich regulacja.

5.2. Stół gry:

- ◆ Demontaż urządzeń konstrukcyjnych stołu gry i przewiezienie ich do warsztatu organmistrzowskiego.
- ◆ Staranne oczyszczenie wszystkich urządzeń stołu gry nadających się do dalszego użytku oraz impregnacja ich środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- ◆ Oczyszczenie klawiszy manualowych. Kaszmirowanie otworów gniazd sztyftów prowadzących celem likwidacji luzu bocznego, oczyszczenie lub w wypadku konieczności wymiana na nowe niklowane eliptycznych i okrągłych sztyftów prowadzących klawisze manualowe, odnowienie politory szelakowej na hebanowych nakładkach klawiszy chromatycznych, uzupełnienie i polerowanie nakładek z celubidu na klawiszach diatonicznych lub wymiana pokrycia na kość wołową, nowe filce tłumiące, ustalenie właściwego skoku klawisza poprzez pomiary wykonane przed demontażem, ustalenie właściwych (równych) przerw między klawiszami, ustalenie właściwej siły nacisku klawiszy, montaż klawiatury.
- ◆ Odnowienie politory szelakowej na bokach i listwach kryjących klawiatur manualowych.
- ◆ Uzupełnienie otworów po drewnojadach, bejcowanie i odnowienie politory szelakowej na meblowej części stołu gry (przestrzenie obok klawiatur manualowych, listwy między manualami i litwa i szyldami rejestrowymi).
- ◆ Odnowienie szyldu firmowego firmy Rieger
- ◆ Odnowienie lub wymiana pokrycia włączników rejestrowych oraz oczyszczenie ceramicznych szyldów rejestrowych. Uzupełnienie 3 brakujących wyłączników.
- ◆ Nowe filce ozdobno-wykończeniowe na listwach manualów.
- ◆ Właściwie dopasowane pod względem estetycznym oświetlenia pulpitu do nut, klawiatury manualowej oraz pedału.
- ◆ Restauracja klawiatury pedałowej poprzez wymianę elementów zniszczonych przez szkodniki drewna. W wypadku konieczności (wewnętrzne, znaczne zniszczenia przez szkodniki drewna) wykonanie nowej klawiatury pedałowej zgodnie z wzorem menzuracyjnym starej (styl „Rieger”)
- ◆ Odnowienie pulpitu do nut.



- ◆ Odnowienie szyldu zamka żaluzji i dorobienie brakującego klucza.
- ◆ Odrestaurowanie dwóch dźwigni pedałowych Schweller II. Man., Crescendo-Decrescendo oraz ich tabliczek.
- ◆ Nowe, estetyczne włączniki wentylatora i oświetlenia pulpitu do nut, wkomponowane we wnętrze meblowej części stołu gry (przestrzeń obok klawiatury manualowej).
- ◆ Odrestaurowanie i częściowa rekonstrukcja ławki dla grającego, wg. pozostałości podstawy ławki.
- ◆ Odrestaurowanie aparatu rejestrowego znajdującego się we wnętrzu stołu gry, oczyszczenie, uszczelnienie, impregnacja.
- ◆ Odrestaurowanie pneumatycznych urządzeń sterujących trakturą grającą i rejestrową znajdujących się we wnętrzu stołu gry.
- ◆ Montaż urządzeń we wnętrzu stołu gry i montaż stołu gry w miejscu przeznaczenia.

5.3. Traktura gry i rejestrów:

- ◆ Demontaż traktury systemu rurkowego.
- ◆ Staranne oczyszczenie ołowianych rurek trakturowych i ich sprawdzenie pod kątem szczelności i przepustowości (skrzywienia i pęknięcia na zagięciach).
- ◆ Wymiana ołowianych rurek posiadających pęknięcia i zagięcia blokujące przepustowość.
- ◆ Nowe membrany (mieszki) na listwach tonowych i przekaźnikach wykonane ze skóry szpaltowej naturalnie garbowanej.
- ◆ Demontaż aparatów rejestrowych i przekaźników aparatów rejestrowych, ich staranne oczyszczenie, impregnacja środkiem przeciw drewnojadom, wewnętrzne uszczelnienie właściwego rodzaju klejem. Wymiana skórzanых uszczelek na nowe wykonane ze skóry owczej naturalnie garbowanej.



- ◆ Nowe membrany (mieszki) na przekaźnikach aparatów rejestrowych wykonane ze skóry szpaltowej naturalnie garbowanej.
- ◆ Nowe oskórowanie klinowych mieszków aparatów rejestrowych.
- ◆ Sprawdzenie szczelności poszczególnych urządzeń traktury grającej i rejestrowej na urządzeniach warsztatowych.
- ◆ Montaż poszczególnych urządzeń traktury grającej i rejestrowej i ich regulacja.

5.4. System powietrzny:

- ◆ Staranne oczyszczenie zewnętrzne i wewnętrzne pływakowego miecha wraz z jego podawaczem.
- ◆ Zdjęcie starego oskórowania z drewnianych elementów konstrukcyjnych miecha i jego klinowego podawacza.
- ◆ Impregnacja drewnianych elementów konstrukcyjnych miecha środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- ◆ Kontrola szczelności, pęknięć drewna. W wypadku konieczności uszczelnienie drewnianych elementów konstrukcyjnych miecha i jego klinowego podawacza właściwego rodzaju skórą, klejem lub farbą klejową.
- ◆ W wypadku konieczności, wzmocnienie ściągien zawiasów miecha flexą (garbowanymi jelitami zwierzęcymi).
- ◆ Nowe oskórowanie fałdów i rogów miecha i jego klinowego podawacza warstwą skóry miechowej garbowanej bezchromowo (Balgleder).
- ◆ Oklejenie zewnętrzne drewnianych elementów konstrukcyjnych miecha i jego klinowego podawacza niebieskim papierem uszczelniająco- wykończeniowym.
- ◆ Renowacja i częściowa rekonstrukcja skrzynki regulującej dopływ powietrza z wentylatora do miecha, wraz z wentylem dławiącym.



- ◆ Staranne oczyszczenie kanałów powietrznych, impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna, uszczelnienie, oklejenie zewnętrznym papierem wykończeniowym w kolorze niebieskim.
- ◆ Wykonanie dźwiękoszczelnej obudowy wentylatora wraz z wentylem chłodzącym.
- ◆ Nowe, niezbędne drewniane i elastyczne (skórzane) kanały powietrzne zasilające powietrzem miech pływakowy z wentylatora.
- ◆ Montaż wentylatora we wnętrzu organów. Wpłynie to korzystnie na trwałość stroju i elementów konstrukcyjnych instrumentu.
- ◆ Montaż wszystkich urządzeń zasilania powietrznego w kościele (miech wraz z klinowym podawaczem, kanały powietrzne, wentylator wraz z dźwiękoszczelną obudową, skrzynki regulacyjne, itp.).
- ◆ Naprawa zewnętrznego wskaźnika poziomu pływaka miecha.
- ◆ Owinięcie cegieł obciążających miech szarym papierem.
- ◆ Ustalenie właściwego ciśnienia.

5.5. Materiał piszczałkowy- wewnętrzny:

- ◆ Wystawienie piszczałek z wnętrza instrumentu i przewiezienie do warsztatu organmistrzowskiego.
- ◆ Staranne oczyszczenie wszystkich piszczałek.
- ◆ Impregnacja piszczałek drewnianych środkiem przeciw drewnojadom.
- ◆ Inwentaryzacja piszczałek drewnianych pod kątem stanu ich zachowania, ewentualna wymiana piszczałek (wykonanie nowych) znacznie zniszczonych przez działanie szkodników drewna.
- ◆ Uszczelnienie szpuntów- dekli w piszczałkach krytych, poprzez niezbędną wymianę oskórowania i nacieranie talkiem.



- ◆ Naprawa piszczałek ze stopu organowego (prostowanie, formowanie korpusów, lutowanie, ewentualne dolutowanie pociętych korpusów, zalutowanie naderwanych dostroików i wycięcie ich w nowych miejscach).
- ◆ Opracowanie przekrojów menzuracyjnych na podstawie otworów w ławeczkach piszczałkowych, dla brakujących piszczałek ze stopu organowego.
- ◆ Wstępna intonacja głosów na urządzeniach warsztatowych.
- ◆ Wstawienie piszczałek, ich intonacja i strojenie.

5.6. Materiał piszczałkowy- prospektowy:

- ◆ Wystawienie piszczałek z części prospektowej instrumentu i przewiezienie do warsztatu organmistrzowskiego.
- ◆ Staranne oczyszczenie wszystkich piszczałek.
- ◆ Naprawa piszczałek (prostowanie, formowanie korpusów, lutowanie, ewentualne dolutowanie pociętych korpusów, zalutowanie naderwanych dostroików i wycięcie ich w nowych miejscach).
- ◆ Polerowanie wszystkich piszczałek prospektowych
- ◆ Wstawienie piszczałek do prospektu, ich intonacja i strojenie.

5.7. Instalacja elektryczna:

- ◆ Wykonanie nowej instalacji elektrycznej do zasilania wentylatora, wymiana tablicy elektrycznej, wewnętrznego oświetlenia instrumentu oraz oświetlenia stołu gry wraz z systemem właściwych zabezpieczeń.

5.8. Wyszczególnienie niezbędnych materiałów:

- ◆ Skóra miechowa kozia i owcza garbowana bezchromowo.
- ◆ Skóra szpaltowa (Spaltleder) 0,3-0,5 mm.
- ◆ Skóra na wentyle (Ventilleder).
- ◆ Skóra owcza uszczelniająca 1,5- 2,0 mm.
- ◆ Drewno klasa I, naturalnie sezonowane: sosna, świerk, dąb, buczyna, grusza.
- ◆ Stop organowy (stop cyny z ołowiem o właściwych proporcjach w zależności od rodzaju głosu) na piszczałki metalowe.
- ◆ Drut mosiężny.
- ◆ Klej kostny i skórny.
- ◆ Farba klejowa na bazie kleju kostnego.
- ◆ Kość wołowa na okładziny diatoniczne klawiszy manualowych.
- ◆ Filc, kaszmir o właściwej grubości i kolorystyce.
- ◆ Niebieski cienki brystol na oklejenie miecha i kanałów powietrznych.
- ◆ Szary papier.
- ◆ Środki chemiczne do impregnacji drewna przeciw szkodnikom drewna: „Hylotox”, Soda kaustyczna.
- ◆ Środki chemiczne (detergenty) do mycia.
- ◆ Szelak.
- ◆ Olej lniany.
- ◆ Wkręty do drewna na śrubokręt płaski (nie stosować wkrętów tzw. krzyżaków).
- ◆ Bejca.



ORGANMISTRZOSTWO
MATEUSZ JABŁOŃSKI

6. Podsumowanie

Organy będące przedmiotem naszego zainteresowania powstały w znanym i cenionym zakładzie budowy organów Braci Rieger w 1907 roku, jako 1371 dzieło tej firmy. Instrument został wykonany bardzo starannie, z kosztownych i trwałych materiałów, o czym świadczy fakt, iż do dnia dzisiejszego poszczególne podzespoły instrumentu zachowały się w dobrym stanie, pomimo nieprzeprowadzania wcześniej większych prac remontowych. Z pewnością, kolejnych bardziej szczegółowych spostrzeżeń i wniosków spodziewać się można w momencie całkowitego demontażu instrumentu, gdyż on sam mówi o sobie najwięcej.

Obecny stan instrumentu - po przeszło stuletniej przeszłości - wymaga podjęcia zdecydowanych działań, mających na celu przywrócenie mu pierwotnego blasku i piękna, poprzez solidnie wykonane prace restauratorskie, renowacyjne i rekonstrukcyjne. Większość prac powinna zostać przeprowadzona w systemie warsztatowym. Oznacza to, iż możliwie największa część urządzeń organów zostanie rozmontowana i przewieziona do warsztatu organmistrzowskiego. Tam urządzenia te zostaną odrestaurowane i należycie sprawdzone na urządzeniach warsztatowych, po czym ponownie zmontowane w kościele. Taki sprawdzony system pracy daje wysoki i trwały efekt końcowego dzieła.

Znaczna zachowana materia elementów konstrukcyjnych jest oryginalna. To kluczowy argument do tego, iż zachodzi niepodważalna konieczność zrekonstruowania elementów zdekompletowanych, zdewastowanych czy też uszkodzonych, a sam instrument niewątpliwie i bezsprzecznie zasługuje na powrót do swojej świetności, zarówno brzmieniowej, jak i wizualnej.



**ORGANMISTRZOSTWO
Mateusz Jabłoński**
Krasne Potockie 184, 33-394 Kłęczany
NIP 5130078960, REGON 121041459
mateuszjablonski800@gmail.com
tel. 691 204 681

ORGANMISTRZ CZELADNIK
Mateusz Jabłoński

Nr świad. 121203, Maz. Izba Rz.